

اثربخشی تمرینات حرکتی ریتمیک بر هماهنگی ادراکی-دیداری و کارکرد اجرایی کودکان با اختلال یادگیری

□ احمد آریان، کارشناس ارشد گروه روان شناسی، واحد دزفول، دانشگاه آزاد اسلامی، دزفول، ایران
□ دکتر همایون هارون رشیدی*، استادیار گروه روان شناسی، واحد دزفول، دانشگاه آزاد اسلامی، دزفول، ایران

• تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۱/۱۱ • تاریخ انتشار: مرداد و شهریور ۱۴۰۲ • نوع مقاله: پژوهشی • صفحات ۴۴ - ۵۲

چکیده

زمینه: هدف از پژوهش حاضر بررسی اثربخشی تمرینات حرکتی ریتمیک بر هماهنگی ادراکی-دیداری و کارکرد اجرایی کودکان با اختلال یادگیری در سال ۱۳۹۸ بود.

روش: طرح پژوهش از نوع نیمه آزمایشی با پیش آزمون و پس آزمون با گروه گواه بود. جامعه آماری شامل تمامی کودکان با اختلال یادگیری شهر دزفول بود که از میان آنان ۳۰ نفر به صورت هدفمند انتخاب و در ۲ گروه ۱۵ نفری آزمایشی و گواه قرار داده شدند. ابزار پژوهش مقیاس ادراکی-دیداری بندرگشتالت و پرسشنامه کولیچ بود. ابتدا پیش آزمون در ۲ گروه اجرا شد، سپس گروه آزمایشی به مدت ۸ هفته تحت تمرینات حرکتی ریتمیک قرار گرفت. این جلسات به صورت گروهی و هفتگی برگزار شد. در پایان، هر ۲ گروه مورد سنجش پس آزمون قرار گرفتند.

یافته ها: نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری نشان داد که تمرینات حرکتی ریتمیک موجب کاهش اختلالات کارکرد اجرایی و افزایش هماهنگی ادراکی-دیداری کودکان با اختلال یادگیری شده است ($P < 0/001$).

نتیجه گیری: با توجه به نتایج به دست آمده می توان نتیجه گرفت که تمرینات حرکتی ریتمیک یک درمان مؤثر برای کاهش اختلالات کارکرد اجرایی و هماهنگی ادراکی-دیداری باشد.

واژه های کلیدی: اختلال یادگیری، تمرینات حرکتی ریتمیک، کارکرد اجرایی، هماهنگی ادراکی-دیداری

مقدمه

اختلال یادگیری^۱ نوعی اختلال عصبی تحولی^۲ است و مانع یادگیری یا کاربرد مهارت‌های تحصیلی ویژه از جمله خواندن، نوشتن یا ریاضی می‌شود که پایه سایر یادگیری‌های تحصیلی هستند. نشانه‌های اولیه مشکلات یادگیری در سال‌های پیش از دبستان آشکار می‌شوند اما تشخیص آن فقط با شروع آموزش رسمی قابل اعتماد است. هالاهان، کافمن و پولن^۳ (۱) میزان شیوع اختلال یادگیری در نقاط مختلف جهان را بین ۳ تا ۱۲ درصد گزارش کرده‌اند. براساس قانون دولت فدرال، اختلال یادگیری به معنی اختلال در یک یا بیش از یک فرایند روان‌شناختی اساسی که شامل درک یا استفاده از زبان، گفتار یا نوشتار است که ممکن است خود را با نقص در گوش دادن، فکر کردن، صحبت کردن، خواندن، نوشتن، هجی کردن و یا انجام محاسبات ریاضی نشان دهد. این اختلال ناشی از مشکلات بینایی، شنوایی یا ناتوانی‌های حرکتی نمی‌شود. علاوه بر این، افراد با ناتوانی هوشی، اختلال عاطفی یا افرادی که از لحاظ محیطی، اقتصادی و فرهنگی در سطح پایین هستند را نیز در بر نمی‌گیرد (۲). اختلال یادگیری، گستره‌ای بسیار وسیعی از مشکلات شناختی و تحصیلی را دربر می‌گیرد و فهم کامل آن نیازمند توجه به حوزه‌های شناختی، عاطفی و رفتاری زندگی کودک است (۳).

یکی از مشکلات کودکان با اختلال یادگیری، کارکردهای اجرایی^۴ است. عملکردهای اجرایی به عنوان مجموعه‌ای از توانایی‌هایی مورد استفاده شخص برای دستیابی به هدف و نیز یک پیش‌بینی‌کننده خوب برای پیشرفت تحصیلی تعریف شده است (۴). عملکردهای اجرایی در هدفدار بودن حرکت یا به عبارتی در گواه حرکت نقش بسیار مهمی دارند. کارکردهای اجرایی فرآیندهای شناختی مختلف را دسته‌بندی کرده و کنترل افکار، رفتار و عواطف را مطابق با پیشرفت به سوی یک هدف برعهده می‌گیرد. وجود مشکلات قابل توجه در هماهنگی حرکتی، نوشتن، حرکات ظریف، حرکات درشت و وجود اختلال در ادراک زمان حاکی از مشکل در عملکردهای اجرایی است (۵). کارکرد اجرایی در طول دوره تحول شکل گرفته و به فرد کمک می‌کند تا به جنبه‌های مهم تکلیف توجه کند و برای پایان رساندن آن برنامه‌ریزی کند (۶). این کارکردها به کودک

کمک می‌کنند تا عملکرد خود را ارزیابی کند و موانع احتمالی را برطرف و میزان پیشرفت خود را ارزیابی نماید. همچنین این توانایی‌ها در انجام تکالیف یادگیری، کنش‌های هوشی و مشکلات تحصیلی به افراد کمک می‌کنند (۷). بروکی، ایننجر، تورل و بوهلین^۵ (۸) نشان دادند نقص در تحول کارکرد اجرایی می‌تواند به اختلال در برنامه‌ریزی، اختلال حافظه و اختلال یادگیری بینجامد. همچنین وجود مشکلات قابل توجه در هماهنگی حرکتی، نوشتن، حرکات ظریف، حرکات درشت و وجود اختلال در ادراک زمان حاکی از مشکل در کارکرد اجرایی است (۵). پژوهش‌های بسیاری، عملکرد پایین کودکان با اختلال یادگیری را در کارکرد اجرایی نشان داده‌اند (۹-۱۰). همچنین قلمزن، مرادی و عابدی (۱۱) در پژوهشی نشان دادند بین توجه و کارکردهای اجرایی ۲ گروه عادی و با اختلال یادگیری تفاوت معناداری وجود دارد. نتایج نشان داد کودکان با اختلال یادگیری در مقایسه با کودکان عادی در کارکردهای اجرایی و توجه عملکرد ضعیف‌تری دارند.

در این میان بسیاری از کودکان با اختلال یادگیری علاوه بر اینکه از مشکلاتی در ابعاد فیزیولوژیک، شناختی و فراشناختی رنج می‌برند، در زمینه مهارت‌های ادراکی و مهارت‌های دیداری- حرکتی نیز دچار مشکلاتی می‌باشند و این مشکلات به اختلال یادگیری می‌انجامد، که خود عامل بسیاری از مشکلات عاطفی، شخصیتی، هیجانی، رفتاری و اجتماعی می‌باشد. هماهنگی دیداری- حرکتی^۶ در نوشتن، خواندن و ریاضی از جایگاه بسیار بالایی برخوردار است. این دسته از مهارت‌ها در ارتباط با توانایی یکپارچه کردن مهارت‌های پردازش اطلاعات دیداری با حرکت ظریف یا به عبارت دیگر هماهنگی چشم و دست می‌باشند. کودکانی که در این جنبه‌ها دچار نقایصی می‌باشند امکان بروز مشکلات یادگیری در زمینه‌های بالا در آنها بسیار زیاد است (۱۲). به باور بسیاری از پژوهشگران بین نقایص دیداری- حرکتی و دشواری‌های تحصیلی و سلامت روانی کودکان با این نقایص رابطه مستقیمی وجود دارد (۱۳). بسیاری از پژوهشگران بر این باورند که اقدامات توان بخشی در زمینه‌های ادراکی- حرکتی از جمله اقداماتی است که تأثیر مطلوبی بر سیر تحول افراد با نقص ادراکی- حرکتی دارد. از مهمترین تغییراتی که تأثیر بسزایی بر روند رشد شناختی و بالتبع پیشرفت تحصیلی، سازگاری عاطفی، احساس استقلال،

1. learning disability

2. developmental neurological disorder

3. Hallahan, Kauffman & Pullen

4. executive function

5. Brocki, Eninger, Thorell & Bohlin

6. visual-motor Coordination

اعتماد به نفس، خودکفایی، برقراری مطلوب ارتباط اجتماعی و مهارت‌های خود مراقبتی می‌گذارد، رشد ادراکی-حرکتی است (۱۳). حرکات ریتمیک افزون بر اینکه ابزار مؤثری برای آموزش و تمرین مهارت‌های حرکتی پایه فراهم می‌کند، می‌تواند بر فرآیندهای شناختی، توجه، ادراک، تمرکز حواس، هماهنگی عصبی-عضلانی و رشد ارتباطات فردی و مهارت‌های اجتماعی نیز اثرگذار باشد (۱۴). یافته‌های فتح‌آبادی، نصرتی، احمدی و رستمی (۱۵) نشان داد که تمرینات حرکتی ریتمیک، موجب بهبود کارکردهای اجرایی در مؤلفه‌های بازداری رفتاری و حافظه فعال کودکان با اختلال طیف اُتسم با عملکرد بالا می‌شود. همچنین فتحی‌رضایی و همکاران (۱۴) نشان دادند تمرینات ریتمیک همراه با موسیقی به احتمال زیاد باعث بهبود مهارت‌های حرکتی درشت و ادراک بینایی کودکان کم‌توان ذهنی می‌شود. در پژوهشی دیگر محمدزاده و همکاران (۱۶) نشان دادند بازی‌های ریتمیک و گروهی بر مهارت‌های حرکتی درشت و تعامل اجتماعی کودکان با اختلال طیف اُتسم مؤثر بوده است. نتایج پژوهش مرادی و موحدی (۱۷) نشان داد که تمرینات ادراکی-حرکتی می‌تواند به عنوان یک روش مداخله‌ای مناسب برای بهبود کارکردهای عصبی-شناختی توجه در کودکان با اختلال هماهنگی رشدی در نظر گرفته شود. در پژوهشی دیگر اسیوند و هارون رشیدی (۱۳) نشان دادند ریباندتراپی بر هماهنگی ادراکی-دیداری و رشد اجتماعی تأثیر دارد، به این صورت که منجر به افزایش هماهنگی ادراکی-دیداری و رشد اجتماعی دانش‌آموزان با اختلال یادگیری می‌شود. همچنین نتایج پژوهش محمدی‌اورنگی و همکاران (۱۸) حاکی از تأثیر معنادار تمرین ایرویک بر مهارت حرکتی، اضطراب و پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان با اختلال رشدی بود. نتایج پژوهش جعفری و همکاران (۱۹) نشان داد مداخلات زود هنگام مبتنی بر بازی‌های ادراکی حرکتی بر میزان ابعاد مختلف توجه کودکان با اختلال هماهنگی رشد مؤثر است. در پژوهشی دیگر، آدریانی و همکاران (۲۰) دریافتند بازی‌های ریتمیک باعث افزایش مهارت‌های اجتماعی کودکان با اختلال نقص توجه می‌شوند. پژوهش عابدی و همکاران (۲۱) نشان داد که آموزش حرکات ورزش ایرویک بر بهبود کارکردهای اجرایی و توجه کودکان با اختلال یادگیری عصب-روان شناختی مؤثر است. با توجه به عدم دسترسی به مطالعاتی که اثر تمرینات حرکتی ریتمیک بر هماهنگی دیداری-حرکتی و عملکردهای اجرایی کودکان با اختلال

یادگیری را بررسی کرده باشند و از سوی دیگر، با در نظر گرفتن پیامدهای بلندمدت اختلال یادگیری و شیوع رو به افزایش آن در میان دانش‌آموزان مدارس و نقش اساسی عملکردهای اجرایی و مهارت‌های دیداری-حرکتی در زندگی نوین امروزی، برنامه‌ریزی مناسب در امر بازتوانی این دانش‌آموزان و اصلاح اختلالات یادگیری آنها ضرورت پیدا می‌کند. همچنین انجام پژوهش‌های محدود در این زمینه و فقدان پژوهش در مورد اثربخشی این روش بر مشکلات دیداری-حرکتی دانش‌آموزان با اختلال یادگیری، استفاده از نتایج این پژوهش در محیط‌های درمانی و مشاوره‌ای و فراهم‌سازی زمینه‌ای برای پژوهش‌های بعدی از جمله موردهایی است که بر ضرورت انجام و بدیع بودن این پژوهش می‌افزاید. ارائه پیشنهادهایی براساس نتایج این پژوهش می‌تواند راهگشای یادگیرندگان و مربیان دانش‌آموزان با اختلال یادگیری برای بهبود عملکرد تحصیلی آنان، شکوفایی توانمندی‌ها و استعدادها و جلوگیری از لطمه‌هایی باشد که به دلیل شکست تحصیلی وارد می‌شود و سرانجام به واسطه آن می‌توان از ضررهای اقتصادی فرهنگی و اجتماعی جلوگیری کرد. با توجه به مطالب بالا، هدف از این مطالعه تعیین اثربخشی تمرینات حرکتی ریتمیک بر هماهنگی دیداری-حرکتی و عملکردهای اجرایی کودکان با اختلال یادگیری بود. بنابراین پژوهش حاضر به دنبال پاسخ‌گویی به این پرسش پژوهشی بود که آیا تمرینات حرکتی ریتمیک بر هماهنگی دیداری-حرکتی و عملکردهای اجرایی کودکان با اختلال یادگیری اثربخش است؟

روش

در این پژوهش از روش پژوهش نیمه‌آزمایشی از نوع پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه گواه استفاده شد. جامعه پژوهش حاضر شامل تمامی دانش‌آموزان با اختلال یادگیری شهر دزفول در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ بود. تعداد کل جامعه برابر با ۱۳۴ دانش‌آموز بود. نمونه پژوهش براساس نمونه‌گیری دردسترس از بین دانش‌آموزان با اختلال یادگیری انتخاب شد. براین اساس به صورت تصادفی، ۱۵ نفر در گروه آزمایشی و ۱۵ نفر در گروه گواه قرار گرفتند. رضایت خود و خانواده‌شان به شرکت در جلسات و حضور کامل در جلسات از معیارهای ورود و غیبت در یک جلسه از آموزش و ابتلا به بیماری‌های سیستم عصبی، معلولیت جسمی حرکتی و یا مصرف داروهای اعصاب، ملاک خروج آزمودنی از پژوهش بود.

کارکردهای اجرایی را مورد سنجش قرار می دهد. هر اختلال در این آزمون دارای خرده مقیاس مشخص و مجزاست که ۲ مورد آن با ۱۹ گویه به ارزیابی کارکردهای اجرایی می پردازد. این آزمون دارای مقیاس ۴ درجه ای است: ۱- هیچ وقت، ۲- گاهی اوقات، ۳- معمولاً، ۴- همیشه. به طوری که برای پاسخ هیچ وقت نمره صفر، گاهی اوقات نمره ۱، معمولاً نمره ۲ و همیشه نمره ۳ تعلق می گیرد. پرسش های ۱ تا ۸ کارکرد تصمیم گیری برنامه ریزی، پرسش های ۹ تا ۱۶ سازماندهی و پرسش های ۱۷ تا ۱۹ بازداری را مورد سنجش قرار می دهند. آزمون کولیج دارای پایایی ۰/۹۲ در تشخیص اختلالات کارکردهای اجرایی می باشد. علیزاده و زاهدی پور (۲۳) نیز در پژوهش خود پایایی این آزمون را ۰/۸۵ گزارش کرده اند. آنها همچنین همسانی درونی مقیاس را با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ ۰/۹۱ به دست آوردند.

روش اجرا

به منظور انجام این پژوهش در ابتدا هماهنگی های لازم با مسئولان انجام و سپس نمونه گیری صورت گرفت. پس از تعیین نمونه پژوهش و مشخص شدن گروه های گواه و آزمایشی، در مرحله پیش آزمون، مقیاس ادراکی-دیداری بندرگشتالت و کارکردهای اجرایی کولیج بر روی هر ۲ گروه اجرا شد. سپس گروه آزمایشی تحت برنامه تمرینات حرکتی ریتمیک قرار گرفت (گروه گواه تحت هیچ آموزشی قرار نگرفت). تمرینات حرکتی ریتمیک طی ۸ هفته (هر هفته ۳ جلسه) ۶۰ دقیقه ای به صورت گروهی و توسط مربی آموزش دیده مطابق برنامه ترکیبی از تمرینات پیشنهادی ولی نیا و همکاران (۲۴) و پیش قدم و همکاران (۲۵) اجرا شد. هر جلسه، در برگرنده معرفی اهداف و عناوین مباحث مربوط به آن جلسه، بحث و تمرینات داخل جلسه و همچنین تمرینات خارج از جلسه بود. پس از پایان پژوهش، جهت رعایت ملاحظات اخلاقی، این اطمینان به خانواده ها داده شد که اطلاعات و نام آنها حفظ شده و تنها جهت انجام پژوهش مورد استفاده قرار می گیرد. پیش از شروع و اجرای مداخله، موافقت خانواده ها هم به صورت شفاهی و هم کتبی گرفته شد. پس از پایان پژوهش تمرینات برای گروه گواه نیز اجرا شد. جهت تجزیه و تحلیل داده ها از روش های آمار توصیفی و تحلیل کوواریانس تک متغیره استفاده شد. داده ها با استفاده از نرم افزار آماری SPSS نسخه ۲۲ در سطح معناداری ۰/۰۵ تجزیه و تحلیل شد. خلاصه جلسات آموزشی به شرح زیر است:

آزمون ادراکی-دیداری بندرگشتالت^۱: آزمون ادراکی-دیداری

بندرگشتالت که به آزمون بندرگشتالت معروف است، یکی از مشهورترین آزمون هایی است که مورد استفاده روان شناسان بالینی کودک و نیز روان شناسان مدرسه می باشد. اساس این آزمون به پژوهش های ورتهایمر^۲ در زمینه ادراک برمی گردد. لورتا بندر^۳ از میان طرح های ورتهایمر، ۹ طرح را انتخاب کرد و از آزمودنی ها خواست که این طرح ها را بر روی یک صفحه کاغذ ترسیم نمایند. بدین ترتیب از این طرح ها به عنوان یک آزمون دیداری-حرکتی و کاربرد روان شناسی گشتالت در مطالعه شخصیت و کارهای بالینی استفاده کرد. آزمون مزبور شامل ۹ طرح است که به ترتیب به آزمودنی ارائه شده و از او خواسته می شود آنها را بر روی یک برگه کاغذ ۴A کپی کند. در این آزمون به عملکرد خطا نمره ۱ و به عملکرد صحیح نمره ای تعلق نمی گیرد. آزمون بندرگشتالت توسط یوسفی (۱۳) برای کودکان مدارس ابتدائی شهر شیراز هنجاریابی شده است. گروه نمونه شامل ۱۶۰۰ دانش آموز (۸۰۰ دختر و ۸۰۰ پسر) ۶ تا ۱۰ سال و ۱۱ ماه از کلاس های اول تا پنجم ۱۶ مدرسه ابتدائی (۸ مدرسه دخترانه و ۸ مدرسه پسرانه) از ۴ ناحیه آموزش و پرورش شیراز بودند. پایایی دوباره سنجی آزمون را ۰/۷۷ و روایی مقیاس با استفاده از همبستگی با آزمون هوشی گودیناف هریس، پرسشنامه راتر، معدل درسی و ارزیابی معلم از هوش و نحوه پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، معنادار و مطلوب گزارش شده است (۱۳). مجموع نمرات تراز شده به میانگین ۱۰۰ و انحراف استاندارد ۱۵ تبدیل می شوند. در پژوهش حاضر برای ارزیابی مهارت های دیداری-حرکتی دانش آموزان از این آزمون استفاده شد.

پرسشنامه کارکردهای اجرایی کولیج: پرسشنامه کارکردهای

اجرایی کولیج (۲۲) شامل ۱۹ آیتم است که بایستی توسط والدین تکمیل شود. پرسش های این آزمون براساس معیارهای انجمن روان پزشکی آمریکا ساخته شده و بر روی ۳۲۹ کودک ۵ تا ۷ ساله (۱۶۹ پسر، ۱۶۰ دختر) هنجاریابی شده است. این پرسشنامه درواقع برگرفته از پرسشنامه ۲۰۰ پرسشی عصب روان شناختی و شخصیتی کولیج است که توسط کولیج و همکاران (۲۲) به منظور سنجش چندین اختلال عصب روان شناختی و رفتاری در کودکان و نوجوانان ۵ تا ۱۷ ساله توسعه داده شده است. درواقع این پرسشنامه نقایص

1. Bender Visual-Motor Gestalt Test
2. Wertheimer

3. Bender

جدول (۱) خلاصه محتوای آموزش مبتنی بر تمرینات حرکتی ریتمیک

جلسات	محتوا
یکم	آشنایی با روش، تشریح هدف و ضرورت مداخله برای والدین، آشنایی کودک با درمانگر و اتاق بازی، برقراری ارتباطی گرم با کودک و همچنین شرح برنامه تمرینات حرکتی ریتمیک و بیان ویژگی‌های آن برای آزمودنی‌ها
دوم	شناسایی جهات مختلف، شناسایی بدن، ادراک فضا، حرکات هماهنگ و هم‌زمان و تعادل ایستا و پویا، بازی میدان و توپ
سوم	بازی‌های راه رفتن حیوانات، سنگچین جای پا، توپ بازی، راه رفتن کودکان روی تخته و حفظ تعادل جفت پاپردن، لی‌لی، بازی‌های نقاشی کردن، مهره کردن نخ‌ها، قیچی کردن دور اشکال
چهارم	بازی‌هایی مثل گواه آب، بازکردن و بستن پیچ و مهره، کاردستی درست کردن و عروسک گردانی، بازی تقلید صدای ریتمیک
پنجم	چیدن توپ‌های رنگی مانند درمانگر، بازی کردن با کارت‌های تیزبین، ایستادن روی تخته تعادل در حالت‌های یک‌پا، فرشته، روی پنجه پا، بازی لی‌لی و چراغ قرمز
ششم	با شنیدن صدای سوت به جهات مختلف حرکت کردن و کشیدن اشکال هندسی و بریدن آنها با قیچی جهت افزایش هماهنگی چشم و دست، پریدن جفت‌پا، توانایی رسم دایره در فضا با دو دست درحالی که پاها به زمین ضربه می‌زند، بازی خط موزیکال
هفتم	حرکات لی‌لی پای راست و چپ، حرکات پرشی جفت پا، حرکات زیگزاگ، پرش از روی طناب در ارتفاع کم، حرکات طناب زدن درجا، بازی لک لک
هشتم	تعادل پویا و هماهنگی، تقویت مهارت ادراک محیط و آگاهی زمانی و بدنی، بازی کیسه تعادل، اجرای پس‌آزمون

یافته‌ها

در این قسمت ابتدا آماره‌های توصیفی مربوط به متغیرهای وابسته، پس از آن، نتایج آزمون مبنی بر نرمال بودن توزیع نمرات جهت استفاده از آزمون‌های پارامتریک در مورد متغیرهای

وابسته و در آخر نتایج تحلیل کوواریانس ارائه شده است. در جدول (۲) شاخص‌های توصیفی متغیرهای هماهنگی ادراکی-دیداری و کارکرد اجرایی در مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون به تفکیک گروه آزمایشی و گروه گواه شامل میانگین و انحراف استاندارد گزارش شده است.

جدول (۲) شاخص‌های توصیفی متغیرهای هماهنگی ادراکی-دیداری و کارکرد اجرایی به تفکیک گروه‌ها

متغیرها	مرحله	گروه آزمایشی		گروه گواه	
		میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
ادراکی-دیداری	پیش‌آزمون	۸۱/۴۵	۹/۲۹	۸۲/۲۱	۱۰/۲۵
	پس‌آزمون	۹۶/۴۳	۹/۶۷	۸۱/۳۵	۹/۶۴
کارکرد اجرایی	پیش‌آزمون	۴۶/۵۶	۷/۱۲	۴۵/۵۶	۷/۳۴
	پس‌آزمون	۳۴/۰۷	۸/۸۹	۴۵/۱۱	۶/۱۶

با توجه به طرح پژوهشی حاضر از آزمون تحلیل کوواریانس تک‌متغیری (آنکوا) برای تجزیه نتایج اصلی استفاده شد. در همین راستا ابتدا برای بررسی همگونی واریانس دو گروه در مرحله پس‌آزمون، از آزمون همگونی واریانس‌های لوین استفاده شد. آزمون لوین محاسبه شده در مورد هماهنگی ادراکی-دیداری [$F_{(۱,۲۸)}=۱/۶۶$ $P=۰/۳۲۱>۰/۰۵$] و کارکرد

اجرایی [$F_{(۱,۲۸)}=۲/۴۳$ $P=۰/۱۳۱>۰/۰۵$]، به لحاظ آماری معنادار نبود، بنابراین مفروضه همگونی واریانس‌ها تأیید شد. همچنین مفروضه مهم تحلیل کوواریانس یعنی همگونی ضرایب رگرسیون از طریق بررسی اثر تعاملی متغیر مستقل و پیش‌آزمون هر متغیر وابسته بر پس‌آزمون آن انجام شد که نتایج حاکی از معنادار نبودن میزان F در سطح $۰/۰۵$ در متغیرهای هماهنگی

از آنجایی که پیش فرض های آزمون تحلیل کوواریانس محقق شده است. برای بررسی اثربخشی تمرینات حرکتی ریتمیک بر نمره کل هماهنگی ادراکی-دیداری از تحلیل کوواریانس تک متغیری (آنکوا) استفاده شد که نتایج آن در جدول (۳) آورده شده است.

ادراکی-دیداری [$F=1/05$ $P=0/567 > 0/05$] و کارکرد اجرایی [$F=0/432$ $P=1/56 > 0/05$] بود. علاوه بر این، جهت بررسی پیش فرض توزیع نرمال متغیرهای وابسته از آزمون شاپیرو-ویلک استفاده شد. مطابق نتایج این آزمون توزیع نرمال در متغیرها وجود دارد چرا که Z به دست آمده در سطح $0/05$ معنادار نمی باشد.

جدول (۳) نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری نمرات هماهنگی ادراکی-دیداری دو گروه

متغیر وابسته	منبع تغییرات	SS	Df	MS	F	سطح معناداری	اندازه تأثیر
ادراکی-دیداری	پیش آزمون	۳۲۲/۸۱	۱	۳۲۲/۸۱	۱۹/۴۶	۰/۰۰۱	۰/۳۵۲
	گروه	۵۶۷/۱۳	۱	۵۶۷/۱۳	۳۴/۵۴	۰/۰۰۱	۰/۵۱۱
	خطا	۱۹/۳۲	۲۷	۵/۱۲			
	کل	۱۹۷۶/۰۰	۳۰				

در گروه آزمایشی شده است. میزان تأثیر یا تفاوت برابر با $0/511$ است، یعنی 51 درصد تفاوت های فردی در نمرات هماهنگی ادراکی-دیداری مربوط به اثربخشی تمرینات حرکتی ریتمیک است. بنابراین فرضیه اول پژوهش تأیید شد. برای بررسی اثربخشی تمرینات حرکتی ریتمیک بر نمره کل کارکرد اجرایی از تحلیل کوواریانس تک متغیری (آنکوا) استفاده شد که نتایج آن در جدول (۴) آورده شده است.

همان طور که در جدول (۳) نشان داده شده است بین گروه های آزمایشی و گواه از لحاظ هماهنگی ادراکی-دیداری تفاوت معناداری وجود دارد ($p < 0/001$ و $F=34/54$). به عبارت دیگر، تمرینات حرکتی ریتمیک با توجه به میانگین تصحیح شده هماهنگی ادراکی-دیداری گروه آزمایشی ($95/12$) نسبت به میانگین تصحیح شده هماهنگی ادراکی-دیداری گروه گواه ($80/12$)، موجب افزایش معنادار هماهنگی ادراکی-دیداری

جدول (۴) نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری نمرات کارکرد اجرایی دو گروه با گواه پیش آزمون

متغیر وابسته	منبع تغییرات	SS	Df	MS	F	معناداری	اندازه تأثیر
کارکرد اجرایی	پیش آزمون	۲۹۷/۵۶	۱	۲۹۷/۵۶	۲۳/۷۶	۰/۰۰۱	۰/۳۸۱
	گروه	۳۹۰/۵۸	۱	۳۹۰/۵۸	۳۱/۱۹	۰/۰۰۱	۰/۴۳۰
	خطا	۲۳۴/۹۷	۲۷	۱۰/۲۴			
	کل	۱۳۵۶/۰۰	۳۰				

برابر با $0/430$ است، یعنی 43 درصد تفاوت های فردی در نمرات کارکرد اجرایی مربوط به اثربخشی تمرینات حرکتی ریتمیک است. بنابراین فرضیه دوم پژوهش تأیید شد.

بحث و نتیجه گیری

هدف پژوهش حاضر اثربخشی تمرینات حرکتی ریتمیک بر هماهنگی ادراکی-دیداری و کارکرد اجرایی کودکان با اختلال

همان طور که در جدول (۴) نشان داده شده است بین گروه های آزمایشی و گواه از لحاظ کارکرد اجرایی تفاوت معناداری وجود دارد ($p < 0/001$ و $F=31/19$). به عبارت دیگر، تمرینات حرکتی ریتمیک با توجه به میانگین تصحیح شده کارکرد اجرایی گروه آزمایشی ($33/08$) نسبت به میانگین تصحیح شده کارکرد اجرایی گروه گواه ($42/97$)، موجب کاهش معنادار اختلالات کارکرد اجرایی در گروه آزمایشی شده است. میزان تأثیر یا تفاوت

یادگیری بود. نتایج نشان داد بین کودکان با اختلال یادگیری در گروه‌های آزمایشی و گواه از لحاظ هماهنگی ادراکی-دیداری تفاوت معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر، آموزش تمرینات حرکتی ریتمیک با توجه به میانگین نمره هماهنگی ادراکی-دیداری گروه آزمایشی نسبت به میانگین نمره گروه گواه، موجب افزایش معنادار هماهنگی ادراکی-دیداری در گروه آزمایشی شده است. نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های فتح‌آبادی و همکاران (۱۳۹۹)، فتح‌رضایی و همکاران (۱۳۹۹)، محمدزاده و همکاران (۱۳۹۹)، مرادی و موحدی (۱۳۹۸)، اسبوند و هارون رشیدی (۱۳۹۸)، محمدی اورنگی و همکاران (۱۳۹۷)، جعفری و همکاران (۱۳۹۷) و سلیمانی آدریانی و همکاران (۱۳۹۵) همسو و هماهنگ است. در تبیین این نتایج می‌توان گفت برای اینکه دانش‌آموزان بتوانند به سطح پیشرفته‌تری در خواندن و نوشتن و ریاضیات برسند، ابتدا باید مشکلات هماهنگی حرکتی آنها به وسیله تمرین حرکات مختلف عصبی-عضلانی مرتفع شود. بر طبق نظریه دمن و دلاکاتواست که عقیده دارند کودکانی که دستگاه عصبی آنها کفایت لازم را ندارند، از محرومیت‌های محیطی ناشی می‌شود. روش درمانی وی، سازماندهی مجدد اعصاب مرکزی است که با تکیه بر برنامه‌های حرکت درمانی، بازآموزی عصبی-عضلانی مانند غلت زدن، خزیدن به شکل‌های مختلف، چهار دست و پا راه رفتن و راه رفتن کوشش می‌کردند تا الگوهای حرکتی را از بخش‌های پایین قشر مغز بسیج کنند و به کار گیرند. باین حال بیشتر پژوهش‌های انجام شده مربوط به افراد عادی، یا افرادی با اختلالات دیگر مبین آن است که تمرینات ادراکی-حرکتی موجب تسهیل شکل‌پذیری عصبی، ایجاد ساختارهای جدید سیناپسی، کاهش اختلالات شناختی، افزایش ادراک بصری به وسیله افزایش سیگنال بهره‌وری بینایی، بهبود سلامت شناختی و عصبی، افزایش عملکرد پردازش اطلاعات افزایش بهره‌وری انتقال دهنده‌های عصبی، بازیابی عملکرد رفتاری و تنظیم هیجان می‌شود و می‌تواند بهره‌وری فیزیولوژی عصبی، رشد و نمو مغز و رشد حرکتی را بهبود بخشد و باعث افزایش عملکرد سیستم عصبی و عملکرد شناختی شود (۲۴). همچنین طرفداران روش ادراکی-حرکتی معتقدند که یادگیری حرکتی در واقع شروع دیگر یادگیری‌ها است و پس از رشد و نمو سیستم‌های ادراکی و حرکتی و ایجاد پیوند میان ادراک و حرکت، فرایندهای عالی و پیچیده‌تر مغز کسب می‌شوند (۲۶).

همچنین نتایج نشان داد بین کودکان با اختلال یادگیری در گروه‌های آزمایشی و گواه از لحاظ کارکرد اجرایی کودکان تفاوت معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر، آموزش تمرینات حرکتی ریتمیک با توجه به میانگین نمره کارکرد اجرایی کودکان گروه آزمایشی نسبت به میانگین نمره گروه گواه، موجب کاهش معنادار اختلالات کارکرد اجرایی کودکان در گروه آزمایشی شده است. نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های فتح‌آبادی و همکاران (۱۳۹۹)، فتحی رضایی و همکاران (۱۳۹۹)، محمدزاده و همکاران (۱۳۹۹)، مرادی و موحدی (۱۳۹۸)، اسبوند و هارون رشیدی (۱۳۹۸)، محمدی اورنگی و همکاران (۱۳۹۷)، جعفری و همکاران (۱۳۹۷)، ارجمندیا و همکاران (۱۳۹۶) و سلیمانی آدریانی و همکاران (۱۳۹۵) همسو و هماهنگ است. در تبیین این نتایج می‌توان گفت یکی از مکانیسم‌های احتمالی که می‌تواند در ارتباط با تأثیر تمرینات بدنی بر روی کودکان مورد بررسی قرار داد، نقش ورزش و فعالیت جسمانی در شکل‌پذیری مغز است. فعالیت ورزشی ممکن است یک عامل محافظت‌کننده قوی در برابر تحلیل عصبی باشد. ورزش منجر به نوروپلاستی و بهبود عملکرد در تست‌های رفتاری یادگیری و حافظه و همچنین تغییر پلاستیسیته سیناپسی در شکنج دنداندار از تشکیلات هیپوکامپ می‌شود. نقش نوروپلاستیسیته به طور وسیع در رشد سالم، یادگیری، توجه و حافظه شناخته شده است. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که تجربه و تحریکات محیطی مناسب می‌تواند ساختار فیزیکی و سازماندهی عملکردی مغز را تغییر دهند. مشخص شده است که انجام تمرینات ادراکی-حرکتی نقش مهمی در انعطاف‌پذیری سیستم عصبی دارد (۲۷). همچنین بهبود کارکردهای اجرایی و توجه تا حدود زیادی به تجارب کودک ارتباط دارد. کودک تجارب خود را از طریق گوناگون به‌ویژه بازی‌ها در طی دوران رشد و تحول به دست می‌آورد. بنابراین، اگر بتوان به غنی‌سازی محیط و بسترسازی برای بازی‌های گروهی و حرکتی اقدام نمود احتمالاً به رشد و بهبود کارکردهای اجرایی و توجه کودکان کمک خواهد شد. تمرینات حرکتی به دلیل فعالیت‌های منظم و ریتمیک آن که همراه با شادی به صورت گروهی اجرا می‌شود علی‌رغم اثرات آن بر سلامت جسمانی و شادی کودکان باعث توجه شنوایی، توجه دیداری و حافظه فعال و در کل، کارکردهای اجرایی می‌شود؛ زیرا تمام کارکردهای جسمانی، حرکتی، توجه، حافظه، هماهنگی اعضای بدن و دیگر عملکردهای شناختی درگیر می‌شوند.

این قبیل تمرینات باعث می‌شود تا این کودکان مشکلات خود را در کارکردهای مختلف بهبود بخشند و امید هست که مراکز توان بخشی مداخلات تمرینی مثل تمرینات حرکتی ریتمیک را به بهبود هماهنگی ادراکی-دیداری و کارکرد اجرایی این کودکان مورد توجه قرار دهند.

تشکر و قدردانی

این مقاله برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد می‌باشد. از تمامی شرکت کنندگان در پژوهش و افرادی که ما را در انجام این مطالعه یاری نمودند، تشکر و قدردانی می‌نماییم.

تضاد منافع

نویسندگان این پژوهش هیچ گونه تضاد منافی نداشتند.

References

- Hallahan DP, Kauffman, JM, Pullen, PC. Exceptional learners. Pearson/Allyn and Bacon; 2015.
- Haroon Rashidi H, Moradimanesh F. A comparison of developmental language of children with verbal and nonverbal learning disabilities. JLD. 2014; 3(3): 100-111. [In Persian].
- Stevens JJ, Schulte AC. The interaction of learning disability status and student demographic characteristics on mathematics growth. J Learn Disabil. 2017; 50(3): 261-274.
- Georgiou GK, Das JP. What component of executive functions contributes to normal and impaired reading comprehension in young adults? Res Dev Disabil. 2016; 49 (50): 18-128.
- Ghorbanzadeh B, Lotfi M. Effect of rhythmic movement on executive function in children with educable intellectual disability. JHPM. 2015; 4 (4): 22-31. [In Persian].
- Finkbeiner C, Knierim M, Smasal M, Ludwig PH. Selfregulated cooperative EFL reading tasks: Students strategy use and teachers' support. Language Awareness. 2012; 21(1-2):57-83.
- Tops W, Callens C, Van Cauwenberghe E, Adriaens J, & Brysbaert M. (2013). Beyond spelling: The writing skills of students with dyslexia in higher education. Read Writ. 2013; 26(5):705-720.
- Brocki KC, Eninger L, Thorell LB, Bohlin G. Interrelations between executive function and symptoms of hyperactivity/ impulsivity and inattention

کیارت در مورد حرکات موزون اعتقاد دارد که این حرکات، موجب تعاملات و ارتباطاتی در ذهن می‌شود که کودکان را به ادراک صحیح از خود و محیط‌شان می‌رساند (۲۸). در حرکات موزون به دلیل حاکم بودن وزن، نظم و هماهنگی بر اجزا و عناصر آن و نیز برخورداری این حرکات از تجارب حسی-حرکتی غنی، محرکات موسیقایی شنیداری، دیداری و ظهور توالی محرک‌ها و پاسخ‌ها، شرایط و موقعیتی برای کودکان ایجاد می‌شود که علاوه بر کاوش‌های شناختی، ادراکی و حرکتی، زمینه‌هایی برای رشد و فراگیری موفق مهارت‌های تحصیلی در آینده مانند خواندن، نوشتن و حساب کردن نیز ایجاد می‌شود (فتحی رضایی و همکاران، ۱۳۹۹).

با توجه به نتایج پژوهش حاضر مبنی بر اینکه به طور معناداری تمرینات حرکتی ریتمیک موجب بهبود کارکردهای اجرایی و هماهنگی ادراکی-دیداری کودکان با اختلال یادگیری در گروه آزمایشی در مقایسه با گروه گواه شد، به نظر می‌رسد این مداخلات بر کارکردهای اجرایی هماهنگی ادراکی-دیداری کودکان با اختلال یادگیری، تأثیرات قابل توجهی می‌گذارد؛ بنابراین توجه به این یافته‌ها و سازوکار اثربخشی این روش درمانی می‌تواند پیشنهادها درمانی خوبی برای کاهش مشکلات روان شناختی کودکان با اختلال یادگیری در پی داشته باشد. از این رو توجه به یافته‌های پژوهش حاضر در طراحی مداخلات مناسب برای درمان مشکلات روان شناختی این کودکان از جمله کارکردهای اجرایی و هماهنگی ادراکی-دیداری آنها، می‌تواند مؤثر واقع شود.

از محدودیت‌های این پژوهش این بود که به علت محدودیت زمانی و عدم دسترسی به مراجعان مطالعات پیگیری انجام نشد. همچنین فقدان هم‌تاسازی دو گروه از محدودیت‌های دیگر این پژوهش بود. طبق یافته‌های پژوهش حاضر، تمرینات حرکتی ریتمیک برای دانش‌آموزان با اختلال یادگیری خاص قابلیت کاربرد داشته و می‌تواند به عنوان یک مداخله روان شناختی سودمند در کاهش اختلالات کارکرد اجرایی و افزایش هماهنگی ادراکی-دیداری آنان مورد استفاده قرار گیرد. همچنین با توجه به اثربخش تر بودن درمان، آموزش دقیق این روش از طریق برگزاری دوره‌ها و کارگاه‌های کیفی به درمانگران پیشنهاد می‌شود.

با توجه به اینکه تمرینات حرکتی ریتمیک در پژوهش حاضر باعث بهبود هماهنگی ادراکی-دیداری و کارکرد اجرایی کودکان با اختلال یادگیری شد در نتیجه می‌توان بیان کرد که به کارگیری

- in. preschoolers: A two year longitudinal study. *J Abnorm Child Psychol.* 2010; 38(2):163-171.
9. Meltzer L, editor. *Executive function in education: From theory to practice.* New York: Guilford Press; 2007.
 10. Swanson LH, Jerman O. The influence of working memory on reading growth in subgroups of children with reading disabilities. *J Exp Child Psychol.* 2007; 96(4): 249-253.
 11. Ghalamzan S, Moradi M, Abedi A. A comparison of attention and executive function profile in normal children and children with learning disabilities. *JLD.* 2014; 3(4): 99-111. [In Persian].
 12. Claïreson S, Meisels SJ. Motor skills and reading development in young children: Predictive Validity of Motor Assessment. *Merrill-Palmer Quarterly.* 2003; 52 (4): 755-778.
 13. Haroon Rashidi H, Osivand, P. The effectiveness of rebound therapy on improving perceptual visual coordination and social development of students with learning disabilities. *JOEC.* 2020; 19 (4): 91-104. [In Persian].
 14. Fathirezaie Z, Ramezani Z, Abbaspour K, Zamani Sani S. Effect of rhythmic exercises with music on the gross motor skills development and visual perception among educable Mentally Retarded Children. *J Rehab Med.* 2020; 9(2):257-265. [In Persian].
 15. Fathabadi R, Nosrati F, Ahmadi A, Roatami B. The impact of rhythmic motor exercises on executive functions in behavioral inhibition components and working memory of high functioning autistic male children. *J App Psych Res.* 2020;11(2):143-163. [In Persian].
 16. Mohammadzadeh H, Soleymani M, Daneshyar E, Dehghanizadeh J. The influence of rhythmic and group games on gross motor skills and social interaction of autism children. *JOEC.* 2020; 20 (2):63-76. [In Persian].
 17. Moradi H, Movahedi A. Effect of environment enrichment (SPARK perceptual-motor exercises) on the improvement of neurocognitive functions in children with developmental coordination disorder. *Shefaye Khatam.* 2019; 7 (3):23-31. [In Persian].
 18. Mohammadi Orangi B, Ghadiri F, Mohammadnejad M. The effect of aerobic rhythmic exercise on anxiety, motor skill and academic achievement in boys of elementary school children of Tabriz with development coordination disorders. *RJMS.* 2019; 25 (12):64-73. [In Persian].
 19. Jafari FS, Abedi A, Kargar F, Mohamadi Z, Faramarzi S. Effectiveness of perceptual motor games amount of attention in children with developmental coordination disorder. *Mejds.* 2018; 8:16-21. [In Persian].
 20. Soleimany Adriany S, Sadeghi Hosniye AH, Zerehpoush A, Rabie M, Abedi A, Esmaeeli S. Effectiveness of rhythmic games on social skills of children with attention deficit hyperactive disorder. *J Gorgan Univ Med Sci.* 2016; 18 (2): 91-96. [In Persian].
 21. Abedi A, Kazemi F, Shooshtari M. Investigation of effects of aerobic exercise on improving executive functions and attention of children with neuropsychological learning disabilities. *JLD.* 2015; 4(2): 38-54. [In Persian].
 22. Coolidge FL, Thede LL, Stewart SE, Segal DL. The coolidge personality and neuro psychological inventory for children. Preliminary psychometric characteristics. *Behav Modif.* 2002; 26(4):55-66.
 23. Alizadeh H, Zahedipour M. Executive functions in children with and without developmental coordination disorder. *ICSS.* 2004; 6 (3 and 4): 49-56. [In Persian].
 24. Valinia Z, Heirani A, Yazdanbakhsh K. Effect of eight weeks of perceptual-motor training on working memory in children with developmental coordination disorders. *The SJRM.* 2017; 6(3): 211-220. [In Persian].
 25. Pishgadam E, Aghaie E, Parhoon K. Perceptual motor games on executive functions in children with developmental coordination disorder. *Mejds.* 2018; 8:101-106. [In Persian].
 26. Hashemi A, Arabameri E. The Effects of perceptual motor training in combination with feedback on the reaction time and motor coordination of children with developmental coordination disorder. *JOEC.* 2019; 19 (3):87-92. [In Persian].
 27. Gomez-Pinilla F. The combined effects of exercise and foods in preventing neurological and cognitive disorders. *Prev Med.* 2011; 52: 75-80.
 28. Payne VG, Isaacs LD. *Human motor development: A lifespan approach.* Routledge; 2017.